

Cornelis Lelylezing 2023

De 22^e eeuw begon toen!

cornelis lely lezing

GENOOTSCHAP FLEVO

28 september 2023

Provinciehuis
Flevoland

Vraagstelling Cornelis Lelylezing 2023

In Flevoland wordt hard gewerkt aan de (door)ontwikkeling van het gebied, een grote woningbouwopgave voorop. De vraag is hoe we deze opgave op weg naar 2100 ruimtelijk en sociaal vorm willen en kunnen gaan geven.

Hoe borgen we integraliteit van de ontwikkeling, de doorwerking van 'Water en bodem sturend' en de grote transitie-opgaven?

Hoe komen we van wonen naar leven: leefbaarheid en brede welvaart?

Bij welke overheid of overheden komt de regie te liggen, wie zitten er aan de knoppen?

Opening

Om drie uur op de zonnige middag van donderdag 28 september opent Dick van Hemmen de 16e Cornelis Lelylezing met een welkomstwoord, zowel als dagvoorzitter van de Cornelis Lelylezing als vanuit zijn rol als voorzitter van Genootschap Flevo. Hij blijkt tevreden rond in de statenzaal die met 110 aanwezigen goed is gevuld.

De Cornelis Lelylezing 2023 speelt in op de vele uitdagingen die Flevoland ontmoet bij ontwikkeling van gebied en samenleving nu en in de toekomst. Dit is meer dan genoeg reden om hier vandaag bij elkaar te komen en inspiratie op te doen.

De voorzitter heeft een speciaal welkom voor de sprekers Wouter Veldhuis en Lazise Hillebregt. Commissaris van de Koning Leen Verbeek is jammer genoeg verhinderd fysiek aanwezig te zijn, maar spreekt via een videoboodschap.

Enkele weken terug is de tweede Commissaris van de Koningin van Flevoland, Michel Jager, overleden. Velen hebben hem persoonlijk gekend en gewaardeerd. Ter zijner nagedachtenis wordt een moment stilte gehouden.

Evenals voorgaande jaren biedt de provincie Flevoland weer gastvrijheid aan de Cornelis Lelylezing. Het Genootschap Flevo is de provincie hier zeer erkentelijk voor en hoopt dat deze traditie kan worden voortgezet.

Leen Verbeek, Commissaris van de Koning in Flevoland

De Commissaris heet alle aanwezigen welkom in het provinciehuis om alweer de 16^e Cornelis Lelylezing bij te wonen. Evenals eerdere edities komen ook vandaag weer onderwerpen aan de orde die belangrijk zijn voor de toekomst van Flevoland.

Hij is van mening dat we in Flevoland op een goede manier bezig zijn met die toekomst, en is ervan overtuigd dat Wouter Veldhuis op de goede punten zal wijzen en zal laten zien hoe we het nog beter kunnen doen dan we nu al doen. Flevoland is beslist niet de prullenbak van Nederland.

Lazise Hillebregt zal als gewortelde Flevolander hier ongetwijfeld een regionale en lokale kleur aan kunnen geven.

De Commissaris vindt het jammer dat hij in zijn laatste ambtsjaar niet bij de Lelylezing aanwezig te zijn. Hij vindt de lezing en ook het

werk van Genootschap Flevo ertoe doen. Als hij wordt uitgenodigd, zal hij graag volgend jaar weer van de partij zijn en hij hoopt dat de traditie kan worden voortgezet.

Tot slot wenst hij iedereen een vruchtbare bijeenkomst toe.

De dagvoorzitter bedankt de Commissaris namens de aanwezigen voor zijn uit het hart gesproken woorden, en hoopt hem volgend jaar weer bij de Lelylezing te ontmoeten. Hij memoreert dat Provinciale Staten op 27 september vanwege het naderende afscheid een unieke motie hebben aangenomen “Dank je wel, Leen Verbeek”.

Introductie lezing en reflectie

Ten tijde van de voorbereiding van de Cornelis Lelylezing viel nog niet te verwachten dat het kabinet zou vallen en dat de Lelylezing zou plaatsvinden bij het begin van verkiezingscampagnes. Wellicht kan de stagnatie die nu optreedt ook een goede kant hebben doordat weer eens goed wordt nagedacht over wat Nederland nodig heeft. En dat geldt zeker ook voor Flevoland met een grote ontwikkelopgave voor de deur. Hoe gaan we dit aanpakken?

Dick van Hemmen heeft als gedeputeerde veel geleerd van toenmalig Commissaris van de Koningin Han Lammers, die stelde: “Flevoland is ervoor gemaakt om te helpen met oplossen van ruimteproblemen die zich in Nederland voordoen. Maar realiseer je dat alles overal al een bestemming heeft.”

Flevoland is uniek in dat het ook nu nog rijksgronden kent. Een deel daarvan is benut voor de A27 en de Hanzelijn. De resterende rijksgronden moeten verstandig en toekomstgericht worden ingezet. Op is op!

Hij is verheugd dat Wouter Veldhuis als Rijksadviseur voor Stedelijke ontwikkeling zijn gedachten over de toekomst van Flevoland met ons wil delen en geeft hem het woord.

Wouter Veldhuis, Rijksadviseur stedelijke ontwikkeling

Wouter Veldhuis vindt het indrukwekkend dat mr. Jan Lely, achterkleinzoon van Cornelis Lely de lezing bijwoont. Dit is voor hem aanleiding om wat woorden aan het beeld van Lely op de Afsluitdijk te wijden.

Als Rijksadviseur adviseert hij in algemene zin aan het Rijk, maar geeft hij ook concrete adviezen aan rijksprojecten zoals de renovatie van de Afsluitdijk. En daar heeft hij het beeld van Lely op zijn weg gevonden. Het blijkt heel lastig om een goede plek voor het beeld te vinden. Bij elke oplossing blijkt het beeld weer 'in de weg' te staan, en dat is toch wel sneu voor een groot man, die de geestelijk vader van het Zuiderzeeproject was.

De renovatie van de Afsluitdijk is een omvangrijk traject waarover vele procedures lopen, en dan dreigt zo'n beeld ondergeschikt te worden. De zorg om alles tot in de puntjes geregeld te krijgen op de dijk, blijkt niet goed vol te houden. Des te belangrijker is het om goed na te denken over hoe we het goede voor de toekomst doen. Hiertoe wil hij met zijn lezing inspireren.

De lezing van Wouter Veldhuis is hieronder in zijn geheel opgenomen. De slides die hij tijdens de lezing toonde, staan separaat op de website.

De 22 eeuw begon toen

Over de noodzakelijke transitie van een eeuw van welvaart naar een eeuw van welzijn.

Eerste akte - De 22^e eeuw begint nu

Laat ik met de deur in huis vallen. Of het nu gaat om klimaat, energie, mobiliteit, economie, landbouw, water of sociale rechtvaardigheid: de opgaven waarvoor we staan zijn groot, heel groot. De IPCC-rapporten spreken boekdelen: we kunnen de transitie niet langer voor ons uitschuiven. De focus op groei en marktwerking heeft ons, naast veel goeds, te veel slechts gebracht. De balans is zoek, het verhaal is uitgewerkt. Er is, zoals de Vlamingen zeggen, nood aan een nieuw verhaal: in plaats van meer en groter, moet het anders en beter.

De noodzakelijke maatregelen raken alle facetten van ons land. Waar we wonen en recreëren. Hoe we energie opwekken en ons verplaatsen. Welk voedsel we verbouwen en waar de natuur ruimte krijgt. Welke publieke waarden we nastreven en hoe we ons geld verdienen. Wie moet inleveren en hoe we de pijn rechtvaardig verdelen.

En dat alles in een land dat uit zijn voegen barst. Alle claims en eisen passen simpelweg niet meer, we zullen anders met onze ruimte om moeten gaan. “Er moet een nieuw plan voor Nederland komen”, klinkt het dan al snel. Maar dat zou een onderschatting van de problemen en uitdagingen zijn.

De blauwdruk als uitweg is al langer naar de prullenbak verwezen, weinig ontwerpers pleiten daar nog voor. Een stip aan de horizon luidt tegenwoordig het parool, maar ook dat biedt volgens mij niet het antwoord waar deze complexe en turbulente tijd om vraagt. Vijf

jaar geleden zouden we een andere stip aan de horizon hebben gezet dan nu, zo zal het over vijf jaar vast weer zijn.

Niet één stip maar de héle horizon moeten we met scenario's verkennen. En niet voor de komende twintig of dertig jaar, maar voor minstens honderd jaar. Klinkt ver weg? De structuur van het huidige Nederland is goeddeels vastgelegd aan het einde van de

19e eeuw. Niet dat er een alomvattend plan was, maar toch bepalen de toenmalige beslissingen over rivieren, kanalen, spoorlijnen en wegen nog steeds de ruggengraat van ons land. Patronen slijten letterlijk in.

Van dat verleden kunnen we leren: cultuur inclusief denken helpt ons om 'oude' oplossingen te herontdekken. Landschappen, erfgoed en bewezen historische methoden helpen de lijnen uit het verleden door te trekken. De combinatie van ver vooruitkijken én leren van het verleden maakt het mogelijk te achterhalen wat we nu doen, en vooral: wat we nu níet moeten doen.

We moeten ons weer bekwamen in 'langzaam denken' waarmee we snel kunnen handelen. Door nadrukkelijk de dimensie tijd in te brengen kunnen we leren om mee te bewegen met de voortdurende veranderingen. Welke benaderingen omarmen onzekerheid en bieden dus dynamisch grip? Welke wegen moeten we vermijden omdat ze op langere termijn juist doodlopen? We moeten de transities ontwerpen, maar tegelijk ook de voorwaarden daartoe.

Tweede akte – de Lagenbenadering

Het waren de landschapsarchitecten die vijftig jaar geleden begonnen na te denken over de processen die onze omgeving bepalen, in Nederland leidde dat in de jaren negentig tot de lagenbenadering: de drieslag ondergrond, netwerk en occupatie. Dat is met nadruk een hiërarchische ordening: de natuurlijke gesteldheid is het vertrekpunt, vervolgens komen de infrastructurele

netwerken aan de beurt en tot slot pas de manier waarop we het land gebruiken, of dat nu is voor woningen, bedrijventerreinen, landbouwgronden of natuurgebieden.

1. Laten we beginnen met de basis. Wij maken deel uit van een delta, een systeem van rivieren en beken, van zandgronden en polders. 'Alles begint bij de bodem', schreven onderzoekers van Wageningen Universiteit al in *de Visie Nederland in 2120* – ook zij kijken dus een eeuw vooruit.

Het bodemwatersysteem is de traagste laag, die zich ontwikkelt over millennia en overal in doorwerkt. Zelfs in ons democratisch denken en handelen is de invloed van de middeleeuwse dorpspolders en de regionale waterschappen nog zichtbaar.

Het bodemwatersysteem bestaat niet alleen uit fysische en chemische processen, maar ook uit biologische. Die eerste twee aspecten hebben in Nederland lang de boventoon gevoerd, maar de derde poot van de driehoek is uit het zicht geraakt. Om het bodemwatersysteem vitaler en veiliger te maken – denk aan een gezonde bodemopbouw en schoon drinkwater – moeten we de reeds opgebouwde kennis verbinden met ecologische inzichten. Deze focus betekent niet teruggaan naar vroeger, maar juist een grote sprong voorwaarts.

We moeten ons technisch vernuft gebruiken om met de kracht van de natuur mee te werken. Neem de Afsluitdijk, die ons al bijna een eeuw beschermt en de Flevopolders mogelijk maakte, maar de Zuiderzee tegelijkertijd veranderde in een troebel binnenwater. Projecten als de Marker Wadden helpen de ecologische schade te herstellen, net als het gecontroleerd doorsteken van de Afsluitdijk met Vismigratierivieren.

Voor veel grote opgaven is een vitale bodem deel van de oplossing. Door te werken aan oplossingen vanuit ons natuurlijk systeem

ontstaat een heel andere kaart van Nederland: de harde scheiding tussen stad en land wordt een spannende overgangszone, net als de gradiënten tussen water en land, en tussen natuur en landbouw. Door functies te combineren: het rood van de stad, het geel van de landbouw, het groen van de natuur en het blauw van het water, krijgt de klassieke legenda van de ruimtelijke ordening veel meer kleurschakeringen. En daarmee meer flexibiliteit, dynamiek, gelaagdheid en kwaliteit.

Dit groeiproces zal vele generaties vergen, maar we kunnen er nu al mee beginnen door de juiste prikkels in te bouwen: elke ruimtelijke ontwikkeling moet tegelijkertijd ook de bodem en het watersysteem vitaler en veerkrachtiger maken.

2. Over de bodem ligt een tweede, snellere laag: de netwerken.

Hier gaat het om stromen van mensen en dieren, van goederen en grondstoffen (nu nog vaak afval genoemd), van nutriëntenstromen, mest en voedsel, van energie, water en data. Bovengrondse, ondergrondse en digitale systemen verbinden ons met elkaar en met de wereld.

De netwerklaag rekt in honderden jaren en soms nog langer: in de plattegrond van veel oude steden is nog steeds het middeleeuwse grondpatroon herkenbaar. Een wildpaadje kan een voetpad worden, later een zandweg, een straatweg, een regionale verbinding en zelfs een snelweg. Het begrip pad-afhankelijkheid, waarmee economen het zelfversterkende mechanisme van een ingeslagen weg aanduiden, vindt hier letterlijk zijn oorsprong.

Het is de netwerklaag die we in ons toekomstdenken het meest hebben verwaarloosd. Natuurlijk zijn er de afgelopen decennia netwerken uitgebouwd en nieuwe aangelegd – denk aan het nieuwe mobiele telefoonnetwerk en de onderzeese kabels. Maar veel te weinig wordt nog nagedacht over de sturende kracht van de

netwerken. Hoe trekken wij de lijnen voor de toekomst? En zijn dat wel de gewenste lijnen?

Neem de energietransitie: energiebedrijven speuren Nederland af naar onbenutte grond om zonnepanelen aan te leggen. Geen zorgen, is het argument, de zonnepanelen zijn er maar voor twintig jaar. Dat klopt, maar er worden voor veel geld wel elektriciteitskabels naartoe getrokken en trafostations aangelegd. Na die twintig jaar ligt er een netwerk dat nieuwe activiteiten naar die plek zal trekken. Niet omdat die daar gewenst zijn, maar door de 'netwerklogica'.

Netwerken zijn nog te vaak een blinde vlek voor mensen die zich met ruimte bezighouden: ze tekenen wijken en bedrijventerreinen, sportvelden en winkelgebieden. En o ja, een paar lijntjes om die te verbinden. Maar dat die 'lijntjes' een zelfstandige kracht uitoefenen, blijft veelal buiten beeld. Het is prettig om te denken dat het Groene Hart is behouden door een uitgekiende ruimtelijke ordening, in werkelijkheid is dat vooral te danken aan het langdurige uitstel en het uiteindelijke schrappen van de geplande A3 van Amsterdam naar Rotterdam. Was die er gekomen, dan was er aan de bedrijventerreinen en verstedelijking geen houden geweest.

Als een netwerk er eenmaal ligt, volgt onvermijdelijk de occupatie – juist daarom is de ruimtelijke blik bij de aanleg en het beheer van netwerken essentieel. Daarbij moeten we over de landsgrenzen heen kijken. Bij riviermanagement en het deltaprogramma wordt dit steeds meer gemeengoed, maar ook voor energie, mobiliteit en ecologie is dat noodzakelijk. Blijven we vliegen binnen Europa, of investeren we in snelle treinen? En is de Lelylijn dan wel de meest urgente missing link? Blijven we vol inzetten op de mondiale mainportstructuur met nog meer bedrijventerreinen bij Lelystad en Zeewolde, of investeren we in een regionale circulaire economie?

3. De derde laag is die van de occupatie. Flats en boerderijen, sporthallen en stations, shopping malls en windturbines, fabrieken en kassen, natuurgebieden en recreatieparken. De occupatielaag heeft de kortste omlooptijd. Hoewel veel sporen teruggaan tot de middeleeuwen of eerder, dateert het overgrote deel van wat we in het huidige landschap zien van de laatste honderd of zelfs vijftig jaar. Deze laag is het veranderlijkst, en toch wordt hierover het luidste debat gevoerd.

Om een actuele koe bij de horens te vatten: sommigen zeggen dat er een miljoen woningen bij moeten komen. Gewoon maar zo snel mogelijk beginnen met bouwen dus? Uitzoomen leert dat de Nederlander gemiddeld over veel meer woonruimte beschikt dan de Duitser en de Engelsman. Er speelt dus, op zijn minst, ook een verdelingsvraagstuk. En bij de steil oplopende huizenprijzen speelt het financieringssysteem een moeilijk te overschatten rol.

Maar los daarvan vind ik dat het debat niet, of in ieder geval niet alleen, moet gaan over de woningen zelf, maar over het land en de stad van de toekomst, en over de bijdrage die woningen daaraan kunnen leveren. Land en stad zijn twee zijden van dezelfde medaille: ook in dorpen en kleine plaatsen, en misschien wel juist daar, kunnen woningen een aanjager van leefbaarheid en vitaliteit zijn. Dan moet het organiserend principe wel nabijheid zijn, en niet (auto)bereikbaarheid. Flevoland is groot geworden met nieuwbouwwijken op afstand van voorzieningen en werk en het maximaal benutten van de autobereikbaarheid. Maar de provincie moet nu echt de focus gaan verleggen op het versterken van het bestaande en het verkorten van afstanden. De komende decennia vragen de oudere wijken en buurten enorm veel aandacht, vooral op het gebied van leefbaarheid. Iedere nieuwbouwwijk gaat immers na 50 jaar door een diep dal. De klimaatadaptatie en energietransitie zullen bovendien om grote investeringen vragen.

Dus laten we de grote woningbehoefte inzetten als gangmaker voor de verbetering van de bestaande buurten. Daarmee maken we werk met werk, worden de buurten diverser en ontstaat er meer draagvlak voor voorzieningen.

Ook de landbouw heeft een grote taak op het gebied van voedselproductie, landschap en natuur, sterker nog, die taak is cruciaal. Daarvoor is wel een transitie nodig: de focus moet worden verlegd van de wedloop die van Nederland de tweede voedselexporteur van de wereld heeft gemaakt, naar een landbouwsysteem dat gezond voedsel en andere circulaire grondstoffen produceert en tegelijk bijdraagt aan biodiversiteit, klimaatadaptatie, betekenisvol werk en beleefbare landschappen.

Dus start met het inperken van de bloembollenteelt en geef alle ruimte aan biologische landbouwbedrijven zoals ERF dat volop investeert in bodemverbetering. Landbouw is dan niet de sector die problemen vergroot, maar juist meehelpt ze op te lossen met onder andere het sluiten van kringlopen, koolstofopslag, natuurlijke productielandschappen en waterbufferende bodems. Het parool groei maakt plaats voor revitalisering.

Derde akte – het kompas voor een rechtvaardige leefomgeving

Een betekenisvol leven in een betekenisvolle omgeving voor iedereen. Misschien is dat de essentie van een rechtvaardige stad, buurt of dorp. Noem het Brede Welvaart voor mijn part. Zo geformuleerd gaat het erom hoe ons leven vormt krijgt en hoe de leefomgeving daar ruimte aan biedt en hoe ons leven die ruimte schept.

Maar wat is dat eigenlijk? Een rechtvaardige leefomgeving? In navolging van de Indiase econoom en filosoof Amartya Sen bepleit ik een pragmatische benadering: het is legitiem om in de praktijk te proberen een onrechtvaardige situatie wat meer rechtvaardig te

maken. Juist omdat stedenbouw en ruimtelijke ordening te maken heeft met bestaande situaties en een specifieke context is dat een manier van denken en werken die de stedenbouw en ruimtelijke ordening past. Natuurlijk heb je dan geen heldere uitspraak over wat rechtvaardig is. Het is veel eerder onderwerp van een voortdurend gesprek gesprek.

In dit gesprek speelt het begrip 'Gemeenschap' wat mij betreft een cruciale rol. Veel van de negatieve ontwikkelingen in de samenleving hebben immers te maken met het verlies aan gemeenschappen. Juist het bouwen aan gemeenschappen verbindt sociaal beleid met ruimtelijk beleid, met ruimtelijke ingrepen en ontwerp. Maar dat zal niet lukken zonder herstel van vertrouwen en wederkerigheid, in de samenleving, tussen mensen en gemeenschappen, tussen overheid en burgers, tussen publieke en private belangen, tussen de geplande en de geleefde stad.

Vertrouwen, wederkerigheid en gemeenschap zijn daarom kernbegrippen in het denken over een rechtvaardige leefomgeving. Ze zijn met elkaar verbonden, in de zin dat de ene niet kan bestaan zonder de andere twee. De actualiteit van het politieke debat lijkt dat te bevestigen: zijn we ze niet alle drie kwijt geraakt? De samenhang roept uitdagingen op. Hoe zorgen we er bijvoorbeeld voor dat het zoeken naar een gemeenschap niet exclusief wordt voor een bepaalde groep en daarmee alle anderen uitsluit en dus juist onrechtvaardigheid in de hand werkt.

Maar hoe hou je de samenhang tussen deze drie begrippen overeind als je het concreet gaat hebben over stedenbouw, architectuur en ruimtelijke ordening? Wat mij betreft lukt dat alleen door houvast te zoeken bij het al eerdergenoemde ruimtelijke begrip Nabijheid. Na een eeuw functiescheiding en vergroting van afstanden zijn we nu aangekomen in de eeuw van de herontdekking

van het grote belang van nabijheid. Nabijheid brengt mensen bij elkaar, bij werk, bij zorg en bij andere voorzieningen. Nabijheid brengt mensen niet alleen fysiek bij elkaar, maar ook mentaal. Nabijheid is ruimtelijk, maar heeft ook heel veel waarde in het gesprek en de besluitvorming over de inrichting van onze publieke ruimte.

Met vertrouwen, wederkerigheid en gemeenschapsvorming als kernbegrippen en nabijheid als concreet ordeningsprincipe hebben we de bouwstenen voor een stevig verhaal over de toekomst van onze leefomgeving in handen. Een leefomgeving die rechtvaardig is zoals David Harvey optekende in zijn invloedrijke essay “Right to the city”: “Het recht op de stad omvat veel meer dan de individuele vrijheid om toegang te krijgen tot stedelijke hulpbronnen: het is een recht om onszelf te veranderen door de stad te veranderen. Het is bovendien eerder een gemeenschappelijk dan een individueel recht, aangezien deze transformatie onvermijdelijk afhangt van de uitoefening van een collectieve macht om de processen van verstedelijking opnieuw vorm te geven. Deze vrijheid om onze steden en onszelf te maken en opnieuw te maken is een van de kostbaarste en toch meest verwaarloosde mensenrechten.”

Tot slot

De ruimtelijke ordening van ons land piept en kraakt in alle voegen en moet echt vanuit het bodem- en watersysteem opnieuw opgebouwd worden. Dit blijkt echter makkelijker gezegd dan gedaan, want we zijn gegijzeld in het heden. Het heden geeft ons houvast, terwijl we angst hebben voor de toekomst omdat we bang zijn te verliezen wat we hebben.

Volgens velen wordt het hoog tijd voor een nieuwe Lely die ons moedig vooruit trekt langs grote lijnen op de landkaart van Nederland, met Flevoland als machtig vliegwiel voor grootse ingrepen. Mocht het nog niet helemaal duidelijk zijn geworden, in

deze Lelylezing waag ik het te betwijfelen of we een nieuwe Lely nodig hebben. Juist in Flevoland liggen namelijk enorme kansen om nu eindelijk vanuit de kracht van de plek te werken. Op zoek naar een nieuwe symbiose tussen de machtige geplande Zuiderzeewerken en het geleefde landschap van bestaande en nieuwe gemeenschappen, die vorm kunnen geven aan een grootse toekomst met heel veel kleine innovatieve plannen.

Nabrand

In de aankondiging luidde de ondertitel van deze lezing: verzamelbak voor ruimtelijke problemen of gids-landschap voor de toekomst? Hiervoor heb ik al verteld hoe ik denk dat Flevoland weer een gidslandschap voor de toekomst kan worden. Maar helaas is de huidige werkelijkheid een andere. Of het nu om de bollenteelt, datacentra, zonneweides, logistieke bedrijfshallen of woningen gaat; als het ruimtelijk niet past in de rest van Nederland dan is er altijd wel een plekje te vinden in Flevoland. U lacht deze zorgen misschien weg, want er is toch ruimte zat? En het zal toch wel meevallen met de vervuiling van het grondwater, de overbelasting van energiesystemen, de toename van files en het verlies van de meest waardevolle landbouwgrond van Nederland? Ik ben een positief ingesteld mens, maar als Flevoland op deze voet doorgaat zie ik de toekomst somber in. Dus hoog tijd om alle ijzers uit het vuur te halen en goed te kijken wat we in Flevoland goed kunnen gebruiken en wat niet. En om alvast een voorschot te doen: een luchthaven kunt u missen als kiespijn. Ik snap werkelijk waar niet waarom iemand enthousiast kan worden over het idee om een deel van de herrie en luchtverontreiniging te verplaatsten naar een van de schoonste en stilste gebieden van Nederland. Stille en schone lucht zijn te kostbaar om zomaar te grabbel te gooien. Ze zijn van levensbelang voor deze jonge provincie die nog vele eeuwen van gezonde groei voor zich heeft.

Vragen aan Wouter Veldhuis

De lezing van Wouter Veldhuis wordt met applaus ontvangen.

Aansluitend aan de lezing geeft de voorzitter ruimte voor enkele informatieve vragen uit de zaal. Discussie bewaart hij voor later.

Evert Vermeer

Wat zouden de beste sturende middelen zijn om de beweging in gang te zetten, los van politiek?

Wouter Veldhuis antwoordt met erop te wijzen dat de situatie in Flevoland uniek is: de drie overheidslagen zitten hier nog dicht op elkaar. Dit kan een gamechanger zijn. Het Rijk heeft nog veel grond, maar wendt deze nu nog alleen voor enkelvoudige opgaven aan zoals wonen of defensie. In Warande in Lelystad is het Rijk meervoudig aanwezig: Rijksvastgoedbedrijf als eigenaar van landbouwgrond, NS en Prorail met station en spoor, en Staatsbosbeheer met natuurgebied. Samen zouden ze het mooiste gebied kunnen maken, maar ze werken onvoldoende samen. De gemeente Lelystad wordt van het kastje naar de muur gestuurd. De traditie van de Rijksdienst IJsselmeerpolders om ontwikkeling integraal aan te pakken, zou weer moeten worden afgestoft.

Chris Leeuwe

In aanvulling op de samenwerking tussen overheden, stelt hij dat Lelystad ervoor heeft gekozen om woonruimte voor 40.000 inwoners te bouwen. Je zou beter kunnen kijken hoe bouw van de woningen kunnen bijdragen aan totstandkoming van een waardevol gebied.

Wouter Veldhuis licht toe dat het Rijksvastgoedbedrijf zich tot voor kort primair richtte op inkomsten voor de staatskas. Nu laat het zich vooral leiden door creëren van maatschappelijke waarde. Het Rijksvastgoedbedrijf zou zich meer moeten richten op het in pacht geven van grond aan gemeenschappen die zo gezamenlijk kunnen ontwikkelen. Er zijn in den lande al voorbeelden, Flevoland kan dit concept opschalen. Een deel van de benodigde woningen kan op initiatief van gemeenschappen in bestaand gebied landen en de woonkwaliteit van dat gebied verbeteren. Er is een uitspraak: "Als je kwaliteit nastreeft nodig je mensen uit om initiatiefnemer te worden, als je op aantallen stuurt, jaag je mensen weg."

Lazise Hillebregt, wethouder Dronten

De voorzitter introduceert Lazise Hillebregt, wethouder in Dronten met een brede portefeuille waaronder inclusieve samenleving, gezondheidszorg, energietransitie, klimaatadaptatie, natuur en water.

Zij wil om te beginnen een misverstand rechtzetten. Zij is zelf geen Flevolander van geboorte, maar wel moeder van vierde generatie Flevolandse en verknocht aan haar dorp en als wethouder aan haar gemeente. Vanuit dat perspectief houdt zij haar reflectie.

Flevoland als gidslandschap van de toekomst

De ingenieurs van Flevoland wisten niet beter, water kun je beheersen en de bodem is leidend voor het bouwen van je samenleving. Onze dorpen en steden, maar ook de plek van onze natuur en bijvoorbeeld de fruitteelt volgden de logica van de bodem.

Op de tekentafel was een nieuwe samenleving ontstaan, waarbij de kracht van de natuur en haar kansen en uitdagingen uitgangspunt waren geworden van deze nieuwe samenleving.

Een samenleving die in de jaren negentig onder druk kwam te staan. De bouwopgave was groots en werd leidend. Er ontstonden non-wijken zonder gezicht, waarbij je ook hier in Flevoland wijken kreeg die net zo goed op ieder andere plek in Nederland hadden kunnen staan. En met hetzelfde gemak waarbij Flevoland geboren werd uit de kracht van de natuur, verloren we dat en kwam de platte opgave van veel woningen neerzetten centraal te staan.

Ja, Flevoland kan het gidslandschap van de toekomst worden. Met een ontstaansgrond als deze is het aan Flevoland om te laten zien dat wij ons kunnen herpakken en terug kunnen gaan naar de logica

van de natuur en onze samenleving centraal zetten in onze bouwopgave.

In dit betoog zal ik een reactie geven op het referaat van de heer Veldhuis als moeder van vierde generatie Flevolandse en vanuit mijn werk als bestuurder voor de gemeente Dronten. Beginnende bij de maakbaarheid van de samenleving.

De maakbaarheid van de samenleving

80 Jaar geleden kregen niet alleen langzaam de polders vorm op de tekentafel, maar ook degene die hier zouden komen wonen. Er waren lange lijsten voorwaarden waar je aan moest voldoen, als landarbeider, ondernemer en voor de gelukkige boeren die een stuk grond toegewezen kregen. Ruimte voor inwoners uit alle windstreken, werkend op vruchtbare gronden. Het doel was een gezonde en sterke generatie neer te zetten, met een kinderrijke toekomst. De maakbare samenleving.

Als de ingenieurs van Flevoland ergens ongelijk in hadden, dan is dat de overdreven mate van de maakbaarheid van de samenleving en gemeenschappen. Gemeenschappen en nabijheid laten zich mijns inziens maar enigszins leiden. Toch legden de ingenieurs niet alleen hoofdstructuren en netwerken aan, maar gingen zij uit van Veldhuis zijn woorden: occupatie volgt netwerk.

Samenlevingen zijn uiteraard complexer dan dat. Een voorbeeld is mijn schoonfamilie. Opa werkte bij de Rijksdienst en zij werden de eerste bewoners van het dorp Swifterbant, waar zij zich met hun drie kinderen vestigden aan de Lange Streek. Opa werkte op het land, oma naaide en zorgde voor de kinderen. Perfect passend in de gemaakte samenleving vanaf de tekentafel.

Totdat in die allereerste jaren hun 23-jarige oudste zoon overlijdt bij een auto-ongeluk, een dochtertje van één jaar achterlatend. Een litteken voor de familie, maar ook zeker voor het jonge dorp Swifterbant. Een jaar later vertrekt hun andere zoon, mijn schoonvader, naar Tanzania voor zijn vervangende dienstplicht. 17 Jaar later kwam hij terug met een Tanzaniaanse vrouw en vier kinderen, waaronder mijn man. En zo was er, binnen één generatie en alleen al met het verhaal van één gezin, een ander dorp gevormd. Een dorp wat was losgekomen van de maakbaarheid en aangelegde

netwerken. En zoals dat gaat met mensen ontstonden er nieuwe netwerken en sociale cohesie.

Als bestuurder en mens geloof ik in die samenleving en geloof ik in de woorden van de heer Veldhuis:

Een betekenisvol leven in een betekenisvolle omgeving voor iedereen.

Als gemeente Dronten zeggen we: we bouwen geen woningen maar een samenleving, of zoals mijn man, architect, zegt: Je bouwt een woning om in te leven.

Andere woorden voor dezelfde opdracht: **verander je perspectief!** Zet een ander bril op.

We bouwen geen wijken in Dronten, maar verder aan onze samenleving.

En waarom dat zo belangrijk is, is omdat we vandaag de dag, met weer een woonvraagstuk weer een kans hebben. Weer een antwoord kunnen vormen op de vraag wie wij willen zijn. Weer terug kunnen naar de natuur centraal stellen. En vanuit mijn ervaring dus een andere kijk nodig hebben op onze bouwopgave. Zet een andere bril op, geen wijken bouwen, maar verder werken aan onze samenleving.

Ik ben mij ervan bewust dat dit al snel een holle zin is, want hoe maak je als gemeente dit concreet, helemaal als het verleden, juist in Flevoland, heeft uitgewezen dat we goed zijn in wijken aanleggen en huizen bouwen. Leefomgeving en samenleving **volgend** op het ontwerp van de wijk.

In Dronten wilden we niet alleen anders denken over bouwen en groeien, we wilden het ook anders doen. En zo geschiedde.

In de ambitie om te groeien werd ruimte gemaakt om de samenleving te betrekken, bevragen en voorop te zetten. Zij kregen de vraag voorgelegd: Welk Dronten wil je zijn? Welke waarden en overtuigingen zijn voor jou belangrijk? Wat vind jij kernkwaliteiten van Dronten? Honderden mensen reageerden en zijn we mee in gesprek geweest en wat dat opleverde? Een kompas voor hoe we ruimten ontwikkelen en een kompas voor welke samenleving wij willen zijn. We noemen dat de Drontense principes. Dat resulteerde in een Dronten waarbij water en bodem leidend is, met groen als onze basis, waarbij mensen onze samenleving maken. We koesteren het dorpse karakter en zijn blij met de ruimte die Dronten geeft en heeft en dat doen we door lef te tonen.

En zo, met deze Drontense principes in onze hand, hadden we een antwoord op de vraag "wie willen wij zijn in de toekomst". Een antwoord door, voor en met de samenleving gemaakt. Een antwoord vanuit een ander perspectief, bij ons in Dronten bouwen we geen woningen, maar werken we aan de Drontense samenleving.

De natuur als voorwaarde van een samenleving, de logica der dingen

Ik ga een klein uitstapje met u maken. Ik heb u verleid om met mij mee te redeneren vanuit de bril waarbij de samenleving centraal staan. Graag maak ik de koppeling tussen natuur en samenleving. Wist u dat de natuur al heel veel oplossingen en ervaring in zich heeft? De natuur heeft miljarden jaren ervaring met biodiversiteit,

klimaatadaptatie, en grondstoffen en de mens? Die is vanuit de **oerprincipes** water en bodem sturend. Je bouwt met wat de aarde je geeft. Dat is je onderkomen, je pad maar ook weer die samenleving. Woestijnen kennen van oudsher nomadische volkeren, omdat verblijven op één plek een gewisse dood zou betekenen.

20 Jaar geleden deed ik als socioloog onderzoek in een klein Tanzaniaans dorp, drie uur van de verharde weg vandaan, in de “bush”. Mensen woonden in zelfgemaakte huizen, in een samenleving zonder geld. U kent het wel, waarbij witte mensen ooit een waterput hadden geslagen, wat nu het hart van het dorp was geworden.

Het ritme en de samenleving deinde mee op de veranderingen in de natuur. Bij slechte oogst gingen mensen dood, bij regen viel het hele dorpsleven stil. Er sneuvelde bij hevige regen altijd wel een zelfgemaakt huisje. Als dorp sprong iedereen bij, ook ik, om nog dezelfde dag weer een nieuw onderkomen te bouwen. Het voordeel was dat het nieuwe huisje weer paste bij de nieuwste samenstelling van het gezin. Misschien was er een baby geboren of oma weggefallen en zo bleven natuur en samenleving met elkaar in balans, waarin soms de ene een gevolg had op het andere of andersom, maar er altijd weer een logica werd gevonden tussen natuur, cultuur en samenleving.

En waarom ik de koppeling maak tussen natuur en samenleving is omdat welvaart iets doet met die logica. Duurzaamheid, natuurversterking, milieuvraagstukken, biodiversiteit, kansenongelijkheid... door onze welvaart zijn we verder komen te staan van de logica van de natuur en samenleving. Onze huizen storten niet in als het regent en we zijn niet afhankelijk van de aardbeienoogst uit de moestuin. Welvaart heeft natuurlijk fantastisch voordelen, maar brengt ook met zich mee dat de logica van natuur en samenleving niet altijd gevolgd hoeft te worden.

Waar is het vertrouwen in de natuur die al miljarden jaren heeft laten zien zich prima te kunnen aanpassen aan nieuwe opgaves, de oplossingsgerichtheid die de natuur bezit en vooral, waar is het vertrouwen in de samenleving en haar logica?

Als bestuurder voel ik me aangetrokken tot die vraag. Als gemeente ... wanneer ben je bepalend, sturend, participierend, aanjager of faciliterend? Het antwoord is dat dat nog helemaal niet makkelijk is en ik ook geen pasklaar antwoord heb, maar ik weet wel dat het begint met het opzetten van een ander bril. De bril waarbij bij bouwen en groeien, de samenleving centraal staat.

Dronten als blad vol nerven

Met een andere bril op, heb je een andere kijk op dezelfde situatie. Bij ons werd daardoor de weg naar de groei van Dronten anders. Met water en bodem sturend en het groen als ons vertrekpunt hadden we als gemeente eerder een landschapsonwerper in dienst dan een stedenbouwkundige. Want heel simpel: een vraag anders stellen, kan ook zomaar een ander antwoord geven.

Weet u nog, de heer Veldhuis sprak over cultuur inclusief denken en oude oplossingen herontdekken. Ik ga u meenemen in wat er gebeurt als u een landschapsonwerper vraagt om de logica van de natuur en samenleving te vatten.

In de figuur hieronder ziet u links een blad, rechts de watergangen in de gemeente Dronten. En de twee blaadjes daartussen in... daar wordt het interessant. Want wat u ziet zijn de twee vaarten, alle tochten en sloten, vandaag nog altijd zoals op de tekentafel bedacht.

Wat nu, als we dat versterken wat er al is?

Wat nu als we de logica van de natuur gebruiken?

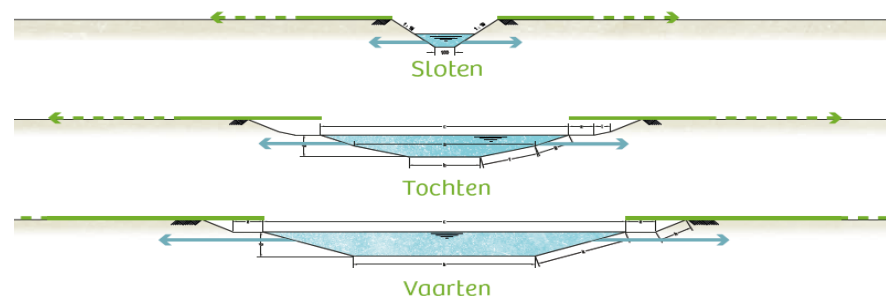
Wat nu als we de blauwe dooradering kunnen zien als de nerven van een blad? Als een netwerk door het agrarisch landschap. Een netwerk wat we kunnen versterken door dit te vergroenen.

Letterlijk... meer groen, ander groen langs de sloten. Een blauw-groene dooradering in het landschap. Een versterking van het ontwerp van Flevoland vanaf de tekentafel.

VERSTERKING VAN HET OORSPRONKELIJK ONTWERP.

Opgaves als natuurversterking, goede bodem, stikstof, duurzame toekomst voor de agrarische ondernemer, waterkwaliteit en voedselproductie zijn op te lossen, door onze gemeente te zien als een blad... de logica van de natuur volgend en door tekeningen van de oude tekentafel niet te veranderen, maar versterken, om zo een oplossing te bieden voor de opgaven van vandaag de dag.

Ja, natuurlijk kan Flevoland een gidslandschap zijn van de toekomst. En nee, ook ik ken de weg daar naartoe niet. Maar met een andere bril, ontstaan ook andere oplossingen, andere manieren van denken en ook andere prioriteiten. Niet beter of meer, maar anders en versterkend voor onze natuur, cultuur en samenleving.

Tot slot een persoonlijke noot. Want vanuit de overheid kunnen we misschien niet spreken over een maakbare samenleving, waarbij de overheid bepalend is voor de vorming van die samenleving, maar die maakbaarheid geldt wel voor mij als mens, moeder en partner en ook voor u allen hier in de zaal.

En daar zit kracht en potentie. Voor ons als gezin betekende dit dat met een architect als man er een droom is waargemaakt door ons eigen huis te ontwerpen. Ik weet niet wat er bijzonderder aan is, dat het huis van leem is, bio-based en meer dan energieneutraal of dat mijn ouders bij ons in komen wonen. Ik weet in ieder geval dat het anders is. Niet beter of meer, maar anders. En zo bouwt ook mijn gezin geen woning, maar haar eigen samenleving. En een huis om in te leven.

Dank voor uw aandacht.

Vraag aan Lazise Hillebregt

Na een welgemeend applaus geeft de voorzitter gelegenheid tot het stellen van een verhelderende vraag.

**Ineke Bakker, wnd.
burgemeester Lelystad**

Kunt u iets meer vertellen over hoe Dronten met drie kernen, groot en kleiner, de participatie met inwoners heeft vormgegeven?

Lazise Hillebregt vertelt dat de gemeente hier ruim een jaar tijd voor heeft genomen en heel veel verschillende werkwijzen heeft toegepast: praatavonden, 1op1 gesprekken, enquêtes. Omdat ze daarna nog niet alle doelgroepen zoals jongeren hadden bereikt, zijn ook met die doelgroepen gericht gesprekken gevoerd. Uit de participatie is naar voren gekomen dat het dorpskarakter wordt omarmd maar in de Dronten en de dorpen Swifterbant en Biddinghuizen verschillend wordt ervaren. Dit vraagt een flexibele opstelling in de tijd en in gesprek blijven met de samenleving.

Discussie

Na twee prikkelende lezingen nodigt de voorzitter de aanwezigen uit om met elkaar in gesprek te gaan. Hiervan gaat men gretig op in.

Tjeerd van der Wal

Kun je dorps ook vertalen naar stads. Kan je een buurt in een grotere stad ook een dorpskarakter of -benadering geven?

Lazise Hillebregt antwoordt dat je basishouding moet zijn dat je nieuwsgierig blijft naar wat er leeft. Wat de ideale schaal is weet ze niet. Je kunt een dorp als een wijk zien, wijken als een dorp zien, in Dronten is het meer de schaal van een straat.

Voor Wouter Veldhuis is een dorp of buurt min of meer hetzelfde. Men kent elkaar en er zijn 'vertrouwde vreemdelingen'. Het is er vertrouwd en overzichtelijk. Dit is een belangrijke basis voor hoe we met leefomgeving omgaan. Gemeenten zijn te groot geworden, de afstand tussen bestuur en burger is erg groot geworden. De Amsterdamse stadsdelen waren dankzij hun schaal en nabijheid heel waardevol. Het bestuur moet vertrouwen geven aan een buurt of dorp om dingen zelf te organiseren.

Jaap Ree

Bij de ontwikkeling van Lelystad Airport is in Flevoland de overlast nooit zo'n issue geweest. De afweging was vooral een keus voor verdienvermogen en economische ontwikkeling. Hoe ziet Veldhuis dat Flevoland tot meer inkomsten kan komen?

Wouter Veldhuis antwoordt dat uitgaande pendel typisch Flevolands is. Zijn betoog is niet gericht tegen economische ontwikkeling. De afweging rond het vliegveld was zo in het verleden, men is op een rijdende kar gestapt. Nu hikken we aan tegen de grenzen van de planeet en de samenleving, dat vraagt om een nieuwe afweging. De luchtvaart kan zijn beloften niet waarmaken. Hij ziet ook initiatieven van en ontwikkeling van circulaire economie. Op dit moment ziet hij in Amsterdam de hoogwaardige toepassing en in Flevoland vaker de gerobotiseerde toepassingen, waarvoor weinig mensen nodig zijn. Lelystad en Flevoland in het algemeen kan meer focus op hoogwaardige landbouw leggen, naast voedsel ook gericht op circulariteit en productie van vezelstoffen voor onder meer woningbouw. Daar liggen grote kansen voor een rijke toekomst.

René van Amersfoort, wethouder Noordoostpolder

Hoe ziet Dronten groei van de bevolking in relatie met het principe 'natuur als basis'?

Lazise Hillebregt licht toe dat de gemeente alle partners heeft gevraagd om input en data te geven voor de lagenbenadering. Ze hebben een kaart met vele lagen samengesteld die zichtbaar maakt waar natuur kwetsbaar is, waar verzilting speelt, waar bodemdaling aan de orde is. Zo ook voor hoe de samenleving eruitziet met aspecten als dorps, ruimte, groen. Al deze lagen zijn over elkaar gelegd, en de uitleglocatie is uiteindelijk de plek geworden waarvan waterschap Zuiderzeeland aangeeft dat landbouwkundig gebruik van deze plek in de toekomst door de verzilting erg duur wordt. Zo kan kans met kans worden gemaakt. Dronten is overigens nog niet zover dat water en bodem altijd sturend zijn in de samenleving.

Tineke Bijdevaate

Is geïntrigeerd door het streven van Dronten naar groene dooradering langs watergangen. Dit is in Noordoostpolder in haar tijd als wethouder stukgelopen op eigendomsituaties, partijen die niet wilden meebewegen.

Lazise Hillebregt reageert met te zeggen dat als we willen bewegen, er wel financiering moet zijn.

Reductie van stikstofemissies om natuur te kunnen herstellen en versterken is de echte opgave. Daarbinnen kan een bod worden gedaan om te kijken of stroken langs water kunnen worden vergroend met bomen of eventueel voedselbos. Waarmee een agrariër er ook nog inkomen uit kan hebben. Tegen stikstof en vóór biodiversiteit. Een ander perspectief leidt vaak tot een andere oplossing. Er zijn ook enthousiaste agrarisch ondernemers, die zelf aan natuurversterking willen werken.

Wouter Veldhuis vult aan dat sinds ongeveer vijf jaar de waterschappen in de vuurlinie zijn gaan staan. Was hun rol in het verleden faciliteren van vraag en behoefte, nu is er een nationaal besef dat een goed watersysteem broodnodig is, en pakken de waterschappen een meer sturende rol. Zij zijn verantwoordelijk voor watergangen en gaan ook meer sturen op het ecologisch functioneren daarvan.

Ym de Roos

Is actief in een wooncoöperatie in Almere, die woonruimte voor verschillende doelgroepen wil bouwen. De insteek van de wooncoöperatie is het bouwen van een community waarin mensen zorg voor elkaar nemen, zeg maar nabuurschap. De gevestigde orde is hier niet op ingesteld en de coöperatie stuit op veel belemmeringen. Maar met veel vertrouwen, humor en moed zet de nog altijd groeiende groep door.

Lazise Hillebregt steekt haar een hart onder de riem. Hou vol. Zij heeft persoonlijk de ervaring met het bouwen van een kangoeroewoning. Dit was enorm lastig. Vanuit visie wilde de gemeente Dronten wel meewerken, maar de beleidsregels stonden het niet toe: “computer says no”. Maar Dronten is ook een gemeente die kijkt hoe wensen van inwoners mogelijk gemaakt kunnen worden. Uiteindelijk is het gelukt.

Rashid Rashidi

Goed dat u het concept rechtvaardigheid aanhaalt. Wat denkt u over identiteit van jonge stad? Een Franse filosoof schrijft over hoe identiteiten zich ontwikkelen en neemt als voorbeeld de ontwikkeling van de identiteit van slaven die wachten op transportschepen. Identiteit is iets wat groeit en verandert in de tijd. Hoe kan dit een rol kan gaan spelen in de ontwikkeling van Warande?

Wouter Veldhuis antwoordt dat zijn lezing niet voor niets de titel “De 22e eeuw begon toen” heeft. De eerste schetsen van een gebied komen al in de genen terecht. Hij spreekt van een ‘tabula scripta’, waar je aan moet toevoegen i.p.v. van uitgummen. Hij komt zelf uit een buitenwijk van Amsterdam die aanvankelijk het beloofde land was, maar in de jaren '90 achterstandswijk werd genoemd vanwege nieuwe bevolkingsgroepen en een nieuwe dynamiek. De kunst is om als professional een buurt nooit te diskwalificeren maar altijd empathisch op te pakken. Mensen zijn de kwaliteit van de buurt en niet het probleem. Ga nooit sturen op statistieken voor een wijk! Hier ligt een grote kans voor Almere en Lelystad: kijk naar de rijkdom van de verhalen van de mensen en bevolkingsgroepen in de wijken.

Afsluiting

Dick van Hemmen bedankt Wouter Veldhuis, Lazise Hillebregt, de vragenstellers en de zaal voor de mooie bijeenkomst, waarin samen is nagedacht over een toekomst die naderbij komt en welke keuzes we daarvoor kunnen maken.

Als blijk van dank overhandigt hij de sprekers bloemen en het boekje 'Eene quaestie van noodzakelijkheid; het Zuiderzeeproject in twaalf columns' van de hand van André Geurts, uitgegeven door het Genootschap Flevo.

Ed Voigt, adviseur van de Cornelis Lely Stichting biedt vervolgens aan de sprekers het boek 'Cornelis Lely Ingenieur van het Nieuwe Nederland' aan. Dit boek heeft hij samen met Cees Banning in 2018 geschreven ter gelegenheid van 100 Jaar Zuiderzeewet.

Hij leest een toepasselijk citaat voor:

“Waarlijk, ons leven is te kort om wanneer wij iets tot stand willen brengen, het volmaakte te bereiken en geen fouten te begaan. Veel beter is het daarom van tijd tot tijd maar eens door te tasten of door te hakken op het gevaar af, nu en dan eens een fout te begaan.”

Schreef Lelystads founding father Cornelis Lely op 29 mei 1904 aan zijn zoon Jan.

De voorzitter dankt tot slot ieder voor zijn komst en meldt dat in de hal onder genot van een drankje en hapje kan worden nagepraat. En dat napraten was geanimeerd. Regelmatig was te horen dat gasten 'stof tot nadenken' hadden gekregen, en dat hun blik was verruimd. En vanzelfsprekend maakten de aanwezigen ook graag gebruik van de gelegenheid om elkaar informeel te ontmoeten en een boom op te zetten.

Genootschap Flevo

Genootschap Flevo is een van de oudste verenigingen in het IJsselmeergebied (1938!). Een vereniging die nog steeds de toekomst van dat gebied ter harte gaat. Dat blijkt uit activiteiten zoals lezingen, symposia en excursies op het gebied van waterstaatkundige, sociaaleconomische, stedenbouwkundige en andere maatschappelijke thema's. Sinds enkele jaren organiseert Genootschap Flevo elk jaar rond de geboortedag van de naamgever de Cornelis Lelylezing.

GENOOTSCHAP FLEVO

Voor activiteiten en lidmaatschap: www.genootschapflevo.nl

Lelystad, oktober 2023

